

Prof. Dr. Âdem CEYHAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Halk Bilimi Bölümü
Sivas/TÜRKİYE
ceyhanadem@hotmail.com
ORCID

Doç. Dr. İsmail YILDIRIM

Kayseri Üniversitesi
Develi İslami İlimler Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
ismailyildirim@gmail.com
ORCID

**HZ. ALİ'YE AİT BAZI SÖZLERİN
MANZUM TERCÜMELERİ**

VERSE TRANSLATION OF VARIOUS
MAXIMS FROM HIS HOLINESS ALI

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 17.05.2022	Received Date: 17.05.2022
Kabul Tarihi: 18.06.2022	Accepted Date: 18.06.2022
Yayınlanma Tarihi: 31.10.2022	Date Published: 31.10.2022

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Ceyhan, Âdem ve Yıldırım, İsmail "Hz. Ali'ye Ait Bazı Sözlerin Manzum Tercümelere", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 8, Sayı 17, Güz 2022, s. 1-40.

Ceyhan, Âdem and Yıldırım, İsmail "Verse Translation of Various Maxims from His Holiness Ali", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 8, Volume 17, Fall 2022, p. 1-40.

10.28981/hikmet.1118060

Prof. Dr. Âdem CEYHAN

Doç. Dr. İsmail YILDIRIM

HZ. ALİ'YE AİT BAZI SÖZLERİN MANZUM TERCÜMELERİ*

VERSE TRANSLATION OF VARIOUS MAXIMS FROM HIS HOLINESS ALİ

ÖZ

İslam tarihinin Hz. Peygamber'den sonra en mühim şahsiyetlerinden biri olan Hz. Ali'ye (ö. 40/661) ait hitabe, nasihat, mektup, şiir ve vecizeler, Türk edebiyatında da alâkayla karşılanmış; bu konularda birçok eser meydana getirilmiştir. Hz. Ali'ye nisbet edilen binlerce vecizeden yüzünü, tanınmış Arap âlimi Câhız (ö. 255/869) "Mie Kelime" gibi bir isimle derlemiş; üç yüze yakını ise Tabersî (ö. 548/1154) bir araya getirip "Nesrü'l-leâli" adı altında elifba harfleri sırasına göre dizmiştir. Bu derlemeler, Türk edebiyatı tarihinde tahminen 14, kesin olarak 15. asırdan itibaren onlarca defa tercüme veya şerh edilmiştir. Adı geçen metinleri çeviren edebî şahsiyetlerden çoğunun isim yahut mahlası bilinmekte; ancak birtakımının hüviyetlerine dair eserlerinde bile herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hangi asır adamlarından olduğu tercümesinden öğrenilemeyen bir şair, Nesrü'l-leâli, Sad-Kelime-i Hazret-i Alî gibi derlemelerden seçtiği 94 Arapça vecizeyi, ikişer beyitle Türkçeye çevirmiştir. Mütercim, tek nüshası tesbit edilebilen eserinde elif, be (b), te (t), se (s), cim (c) harfleriyle başlayan özlü sözleri tercüme ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Ali, Nesrü'l-leâli, Sad-Kelime, Tercüme.

ABSTRACT

The speeches, pieces of advice, letters, poems, and maxims of His Holiness Ali (d. 40/661), one of the most important figures in Islamic history after the Prophet Muhammad (PBUH), have also attracted Turkish literature's attention, and many works have been produced on these subjects. The well-known Arab scholar Câhız (d. 255/869) compiled hundreds of thousands of maxims attributed to His Holiness Ali under pseudo names like "Mie Kelime." Tabersî (d. 548/1154), on the other hand, collected nearly three hundred of them and deciphered them in Arabic alphabetical order under the name of "Nesrü'l-leâli." These compilations have been translated or annotated dozens of times in the history of Turkish literature since the 14th century, to be exact, since the 15th century. The names or pseudonyms of most literary figures who translated the mentioned texts are known. But unfortunately, there is no information about their identity in the works of some others. Nesrü'l-leâli, a poet whose century is not clear from his translations, translated 94 Arabic maxims which he selected from compilations such as Sad-Kelime-i Hazret-i Alî, into Turkish in double couplets. It is worth noting that in his work, where only one copy can be identified, the translator translated maxims beginning with the letters elif, be (b), te (t), se (s), cim (c).

Keywords: His Holiness Ali, Nesrü'l-leâli, Sad-Kelime, Translation.

* Makalemizi neşretmeden önce -ricamız üzerine- okuyan SCÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Dr. Gökhan Sebati Işkın'a teşekkür ederiz.

Giriş

Hemen hemen her milletin tarihinde din büyükleri, âlim, filozof, devlet adamı, şair ve yazarların çeşitli konulara ait güzel ve özlü sözlerini derleyen eserler vardır. Yaşadığı asır ve peygamber mi, veli mi olduğu hususunda ihtilaf bulunan Lokman Hekim tarafından verildiği nakledilen öğütler (Kayaokay, 2018: 73), Ahd-i Atîk'te yer alan ve Hz. Süleyman'a nisbet edilen meseller, İlkçağ Yunan filozofu (m.ö. 427-347) Eflâtun'a ait olduğu belirtilen bilgece sözler (Ceyhan ve Aydoğan, 2015: 445-467), meşhur Sâsânî hükümdarı Nûşîrevân'ın (saltanatı 531-579) vasiyet yahut nasihatları (Yeniterzi, 2006: 1-30), Fransız yazar La Rochefoucauld'un (ö. 1680) kısaca *Maximes* adıyla anılan özdeyişleri (Nayır, 1959) bu hususta akla ilk gelen birkaç örnektir. Türk edebiyatı tarihinde de güzel sözlerin derlenmesi yahut tercüme ve şerhi konusunda birçok eser bulunmaktadır. Hz. Peygamber'e ait kırk, yüz gibi çeşitli sayıda hadisler, onun "Çehâr-Yâr-i Güzîn" (Dört Seçkin Dost) olarak da vasıflandırılmış dört halifesine nispet edilen vecizeler, meşhur Mu'tezile âlimi Zemahşerî'nin (ö. 538/ 1144) özdeyişlerden ibaret *Nevâbigü'l-kelim* isimli kitapçığı, İbn Atâ'ullah el-İskenderî'nin (ö. 709/ 1309) *el-Hikemü'l-Atâ'iyye* adlı tasavvufî eserinin tercüme ve şerhleri, Cenap Şahâbeddin'in (ö. 1934) *Tiryaki Sözleri*, bu konuda gösterilebilecek örnekler arasında yer alır.

Edebiyat tarihimizde güzel sözlerin çevrilmesi ve/veya açıklanması türündeki eserlerin mühim bir bölümünü, Hz. Ali'ye ait vecizelerin tercümeleri ile şerhleri teşkil eder. Bu mevzuda meydana getirilmiş olan edebî metinlerin büyük bir kısmının kaynağı iki derlemedir: 1- Tanınmış Arap yazarı Câhız'ın (ö. 255/869) "*Mie Kelime*" yahut "*Mi'at Amsâl Alî bin Ebî Tâlib*" gibi bir ad altında derlediği, daha ziyade "*Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*" adıyla tanınan yüz söz. Hârizmşahlar devletinin meşhur şair ve yazarlarından Reşîdüddîn Vatvat (ö. 573/ 1177) bu vecizeleri "*Matlûbu Külli Tâlib min Kelâmi Emîri'l-mü'minîn Alî bin Ebî Tâlib*" adıyla Farsçaya çevirmiş; daha sonra ona Arapça izahlar da eklemiştir. 2- Şîî âlimlerden Tabersî'nin (ö. 548/1154), Hz. Ali'ye ait Arapça güzel sözlerden 290 kadarını seçip elifbâ harfleri sırasına göre dizmek suretiyle hazırladığı *Nesrû'l-leâlî*. Ancak *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî* namı altında derlenmiş vecizeleri tercüme yahut şerh eden şair ve yazarlarımız, bu sözleri derleyici Câhız'ın, Farsça ve Arapça olarak açıklayan Reşîdüddîn Vatvat ve *Matlûbu Külli Tâlib...* isimlerini nadir de olsa anmış; fakat *Nesrû'l-leâlî*'yi kısmen veya tamamen çeviren edebî şahsiyetler, bahis konusu metnin kimin tarafından ve hangi tarihte meydana getirildiği meselesi üzerinde durmamışlardır. Anlaşıldığına göre onlar, bu güzel sözlerin, Kur'an ayetleri, Hz. Peygamber'in hadisleri ve Hz. Ali'nin şahsiyetine uygun olduğunu gördükleri için Türkçeye çevrilmesini yahut kendi dilleriyle izah edilmesini faydalı bulmuş; derleyicisinin kimliği ve bir araya getirilme zamanını araştırıp bildirme lüzumunu duymamışlardır.

Manastır şehrindeki Kadı Yahyâ Medresesi müderrisi Abdülhâdî b. el-Hâcc Bekr, *Sad-Kelime*'yi hicrî 968, miladî 1560-61 yılında Arapça bilmeyen kişiler için "*Tuhfetü'l-ihvân*" adıyla tercüme ve şerh etmiştir (Ceyhan ve

Cankurt, 2021). Kastamonulu müderris Mustafa bin Mehmed (ö. 998/1589-90) de bu yıllarda *Sad-Kelime*'yi Türkçeye çevirip açıklayan âlimlerden biridir. "Hâceğizâde" olarak tanınan müderris, önceki üç halifeye ait yüzer vecizeyi tercüme ve şerh ettiği gibi, Hz. Ali'ye nispet edilen yüz sözü de aynı şekilde çevirip açıklamıştır. Mütercim, yazma nüshalarının çokluğuna bakılırsa, *Sad-Kelime*'nin hayli rağbet gördüğü söylenebilecek bu tercüme ve şerhini hicrî 970, miladî 1563-64 senesinde Damad Ferhad Paşa (ö. 982/1575); hicrî 978, miladî 1570-71 yılında ise (Sokullu) Mehmed Paşa (ö. 987/1579) için meydana getirmiştir (Ceyhan ve Koyuncu, 2020: 84-153). Hangi devir edebî şahsiyetlerinden olduğu eserinden anlaşılamayan, fakat bazı ipuçlarına dayanılarak 16 veya 17. asır şairleri arasında yer aldığı tahmin edilen Edâyî, *Sad-Kelime*'yi ikişer beyitli kıt'alar şeklinde nazmen tercüme etmiştir. Onun "feilâtün mefâilün feilün" kalıbında yazdığı kıt'alarında, Reşîdüddîn Vatvat'ın adı geçen eserindeki Farsça şiirlerin çokça tesiri görülmektedir (Ceyhan, 2005: 15-46). Tanınmış tarihçi ve şeyhülislâm Hoca Sâdeddîn Efendi'nin oğlu Abdülazîz Efendi (983-1027/1575-1618), *Sad-Kelime*'yi 17. asırda, Sultan I. Ahmed zamanında (1012-1026/1603-1617) *Gül-i Sad-berg* adıyla Türkçeye tercüme etmiştir. (Ceyhan 2008). *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*, sonraki devirlerde de Mehmed Gubârî, Aksaraylı Hasan Rızâyî, Aksaraylı Dânişî Şâban, İmamzâde Mustafa Vehbî (ö. 1294/1877), Akşehirlizâde Ali Haydar (ö. 1915), Manastırlı Mehmed Rif'at (1267-1325/1851-1907) gibi şahsiyetler tarafından çevrilmiş ve/veya izah edilmiştir (Ceyhan, 2006: 239-346). Fakat maksadımız, Türk edebiyatı tarihindeki bütün bu tercüme ve şerhler hakkında tafsilatlı bilgi vermek değil, ele aldığımız konuda asırlar boyunca eserler meydana getirildiğini belirtmektir.

Sad-Kelime gibi *Nesrû'l-leâlî* de tahminen 14. kesin olarak 15. asırdan itibaren Türkçeye defalarca tercüme edilmiştir. 15. asırda Anadolu'da yaşamış şairlerden müderris Kâsım, *Nesrû'l-leâlî* ismi altında derlenmiş Arapça güzel sözleri, *Nazmü'l-leâlî* adı ve "rubâî" dediği nazım şekliyle Türkçeye çevirmiştir. Yine aynı devir edebî şahsiyetlerinden Hâfız, *Nesrû'l-leâlî*'deki her sözü, birer beyitle Türkçeye tercüme ederek 825/1422 yılında tamamladığı eserine *Lü'lü'-i Mendûd* adını koymuştur (Ceyhan ve Aydoğan, 2013: 37-73). Ali Şîr Nevâyî (ö. 1501), *Nesrû'l-leâlî*'yi teşkil eden vecizeleri, Sultan Hüseyin Baykara'nın *Risâle*'sine karşı bir teşekkür olmak üzere rubâîler hâlinde Türkçeye çevirmiş; 890/1485 yılında bitirdiği kitabına *Nazmü'l-cevâhir* ismini vermiştir. 15. asrın ikinci yarısında hayatta olduğu anlaşılan âlim ve yazarlardan Mustafa bin Şücâ', *Nesrû'l-leâlî*'yi, Evrenosbeyzâde Ahmed Bey'in isteği üzerine, 902/1496-97 yılında tercüme ve şerh etmiştir (Altunağa, 2019). Bahis konusu Arapça güzel sözler derlemesi, 911/1506 senesinde Mâtemî, tahminen 1520'li yıllarda Kastamonulu Latîfî, 936/1529-30'da Vâhidî, Sultan III. Murad devrinde (982-1003/1574-1595) Rihletî tarafından nazmen Türkçeye çevrilmiştir. Söz konusu Arapça vecizeleri, Aksaraylı Dânişî 1052/1643 senesinde devrin şeyhülislâmına hediye olarak iletmek niyetiyle ikişer beyitli kıt'alar şeklinde tercüme etmiş; Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Konyalı Nesîb Yûsuf (ö. 1126/1714) sadece mensur olarak çevirmekle yetinmemiş; şerh de etmiştir.

Eserine *Rişte-i Cevâhir* adını veren yazar, onu 1123/1711 yılında tamamlamıştır. *Nesrû'l-leâlî*'yi tercüme ve şerh faaliyetlerinin 19. asırda da devam ettiği, anılan metnin, bu yüzyılın son çeyreğinde Osman Selâhaddîn el-Mevlevî (1235-1304/1820-1887), Akşehirlizâde Ali Haydar (ö. 1333/ 1915), Muallim Nâcî (1265-1310/1849-1893) gibi yazarlar tarafından Türkçeye çevrildiği veya açıklandığı bilinmektedir. (Ceyhan, 2006: 132-317).

Türk edebiyatı tarihinde *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî* ve *Nesrû'l-leâlî*'nin kısmî tercümelerine de zaman zaman rastlanmaktadır. 15. asrın ikinci ve 16. yüzyılın ilk yarısında yaşamış divan şairlerinden Yenice Vardarlı Usûlî (ö. 1538-39) altmış dokuz hadisi birer kıt'ayla Türkçeye çevirdikten sonra *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'den onunu da aynı şekilde tercüme etmiştir (Ceyhan, 2003: 147-188). 16. asır Osmanlı şairlerinden Vahdetî, *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*, *Nesrû'l-leâlî* gibi derlemelerden seçtiği yüz Arapça sözü (Ceyhan, 2004: 21-68) "Lutfî" mahlasını kullanan ve kırk hadis tercümesi türünde bir eserinden yine aynı yüzyılın ikinci yarısında hayatta olduğu anlaşılan Yahyâ b. Abdünnebî ise *Nesrû'l-leâlî*'den aldığı yüz vecizeyi, ikişer beyitli kıt'alar şeklinde Türkçeye çevirmiştir (Ceyhan ve Yılmaz, 2018: 417-462). Bazı delillerden Bosnalı Ali Dede (ö. 1007/1598) olduğu anlaşılan "Harîmî" mahlaslı bir şair de *Nesrû'l-leâlî*'den seçtiği kırk veciz sözü ikişer beyitle tercüme etmiştir (Ceyhan, 2003: 45-58).

Anılan Derlemelerin Sahibi Bilinmeyen Bazı Tercümeleri

Sad-Kelime-i Hazret-i Alî ve *Nesrû'l-leâlî*'yi tercüme ve şerh eden edebî şahsiyetlerden büyük kısmının eserlerinde hüviyetleri hakkında bilgi bulunmakta; birtakımının ise isim veya mahlasları konusunda herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Mesela, *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'nin "Sekiz uçmağ u yedi tamunun ahvâlin yakîn" mısraıyla başlayan, yurt içi ve yurt dışı yazma eser kütüphanelerinde on beş dolayında nüshası bulunan bir tercümesi vardır. Hz. Alî'ye nispet edilen yüz Arapça sözün "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbında kıt'alar şeklinde tercüme edildiği bu eserin, hangi tarihte ve kimin tarafından meydana getirildiği kesin olarak belli değildir. Reşîdüddîn Vatvat'ın *Matlûbu Külli Tâlib...* adlı kitabındaki Farsça şiirlerden faydalandığı anlaşılan mütercim, bu eseri 1286/1869'da İstanbul Mühendisioğlu Matbaası'nda Arap harfleriyle basılmış; birkaç kere Latin harflerine aktarılarak da yayımlanmıştır (Şarlı, 1997: 131-152; Niyazoğlu, 1998; Özdemir, 1998). Yine ne zaman ve hangi edebî şahsiyetçe tamamlandığı bilinmeyen, fakat dil hususiyetlerinden 16. asra ait olduğu tahmin edilen başka bir tercümede, *Sad-Kelime-i Alî*, önce "mefâilün mefâilün feülün" kalıbında ikişer beyitle Türkçeye çevrilmiş; sonra nesirle kısaca şerh edilmiştir (Ceyhan ve Gülenç, 2019: 277-359). Bu manzum tercümelerin otuz-otuz beş kadarında *Matlûbu Külli Tâlib...* tesiri görülmekte; *Sad-Kelime*'nin hangi tarihte ve kimin tarafından meydana getirildiği bilinmeyen başka birkaç tercümesinde daha Reşîdüddîn Vatvat'ın adı geçen eserinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Ancak bizim bu yazıda maksadımız, bütün o sahibi meçhul metinleri tek tek tanıtmak değil, *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'nin isim veya mahlasları belli şairler, yazarlar yanında, hüviyeti belirsiz

birtakım edebî şahsiyetlerce de Türkçeye defalarca çevrildiğini belirtmek, böyle bir eseri ele alıp şekil ve öz yönünden inceledikten sonra Latin harflerine ve günümüz Türkçesine aktarmaktır.

Nesrû'l-leâlî'nin Kısımî Bir Tercümesi

Hız. Ali'ye nispet edilen doksan dört Arapça sözün ikişer beyitle Türkçeye tercümesinden meydana gelen bu eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde 786 numara altında kayıtlıdır. Metin, çeşitli sayıda hadis ve Hız. Ali'ye ait vecizelerin tercümelerinin yer aldığı bir mecmuanın, Arap rakamlarıyla 175b-181b (Latin rakamlarıyla 177b-183b) sayfaları arasındadır. Arapça sözleri çeviren şairin hüviyeti belirsiz olduğu gibi, eserinin hangi tarihte ve kimin tarafından istinsah edildiği de belli değildir. Vecizeler, ا (elif), ب (be), ت (te), س (se) ve ج (cîm) harfleriyle başlamış olup umumiyetle sıra gözetilerek yazılıp çevrilmiş; ancak bu tertip yer yer aksamıştır. Mesela mütercim, ب (be) ile başlayan sözlerin arasına elif (34. söz) ve ت (te) (45, 46. Söz), س (se) ile başlayan vecizelerin arasına ج (cîm) harfiyle başlayan özdeyişleri (71-72. söz) eklemiştir. Her sayfasında yirmi üç satır bulunan metinde, Arapça cümlelerin – son ikisi dışında- fark edilmesini sağlamak için üstüne kırmızı bir çizgi çekilmiştir.

Tercüme edilen Arapça sözler baştan sona kadar gözden geçirildiğinde bunların elli ikisinin (1, 2, 7, 8, 19, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 45, 46, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87) *Nesrû'l-leâlî*, altısının (18, 43, 44, 49, 93, 94) *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî* isimli derlemede yer alan vecizeler olduğu, geriye kalanlarınsa başka eserlerden seçildiği anlaşılmaktadır. İncelediğimiz eser, *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*'nda "*Tercüme-i Nerri'l-Bâlî*" adı altında hatalı kaydedilmiştir. Ayrıca tercüme metninde *Terceme-i Nesrû'l-leâlî* ismi bulunmadığı için, onun, kitapçıkta yer alan Arapça sözlerin çoğu göz önünde tutularak verildiğini söylemek mümkündür. Çünkü belirtilen şekilde adlandırılan kitapçıkta, *Nesrû'l-leâlî* namı konmuş derlemedeki vecizelerin tamamı değil, ancak beşte biri oranında az bir kısmı çevrilmiştir. Bununla birlikte, daha önce ifade ettiğimiz gibi Türk edebiyatı tarihinde *Nesrû'l-leâlî'nin* kısımî tercümelerine de ara sıra rastlanmakta; Harîmî ve Lutfî misali bazı mütercimlerin, adı geçen metnin tamamını değil, ondan seçtikleri kırk veya yüz gibi daha az sayıda sözü çevirdikleri bilinmektedir. Yine Edâyî ve Aksaraylı Hasan Rızâyî gibi *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'yi Türkçeye çevirmeye karar veren ve eserlerini böyle adlandıran yahut kitapçıkları belirtilen şekilde isimlendirilen mütercimlerin, mevcut yazma nüshalara göre, 98, 95 gibi yüzden daha az sayıda vecizeyi tercüme ettiklerini de bu arada hatırlatmak gerekir. İncelediğimiz metinde tercüme edilen vecizelerin 94 oluşuna bakarak şairin Hız. Ali'ye ait en azından yüz sözü çevirmek istediği, ancak anılan sayıda kaldığı tahminen söylenebilir.

Eserin Nazım Şekli, Vezni ve Kafiyelerine Umumî Bir Bakış

Nesrû'l-leâlî ve *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'yi nazmen Türkçeye çeviren şairlerin kıt'a, rubâî, mesnevî gibi farklı nazım biçimlerini tercih ettikleri bilinmektedir. Eserinde hüviyeti hakkında herhangi bir bilgi vermeyen mütercim, Arapça sözleri ikişer beyitli kıt'alar şeklinde Türkçeye tercüme etmiş ve bunların hepsinde "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbını kullanmıştır. Bahis konusu Arapça vecize derlemelerinin sahibi bilinen, bilinmeyen manzum Türkçe tercümelerinin çoğunda "feilâtün mefâîlün feilün" kalıbının kullanılmış olduğunu söylemek mümkündür. Mesela Acem Mâtemî, Kastamonulu Latîfî, Vahdetî, Lutfî (Yahyâ b. Abdünnebî), Balıkesirli Rihletî, Aksaraylı Dânişî Şâban Efendi gibi 16 ve 17. asırda *Nesrû'l-leâlî*'yi nazmen çeviren şairler, "feilâtün mefâîlün feilün" kalıbını tercih etmişlerdir. Yine *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'nin Edâyî, İsmâil, Hocasâde Azîz misali isim veya mahlasları belli olan mütercimleri gibi belirsiz bazı mütercimleri de (Ceyhan ve Özdemir, 2013: 229-274; Söylemez, 2018: 189-225, Ceyhan ve Telli, 2019: 205-232) aynı aruz kalıbını kullanmışlardır. Bununla birlikte bahis konusu iki Arapça vecizeler metnini nazmen çeviren şairlerin, başka birtakım aruz kalıplarını tercih ettikleri de bilinmektedir. Bu hususta birkaç örnek vermek gerekirse şunlar anılabilir: 15. asır şairlerinden Hâfız, *Nesrû'l-leâlî*'yi teşkil eden Arapça güzel sözleri, 17. asır edebî şahsiyetlerinden Aksaraylı Hasan Rızâyî ise *Sad-Kelime-i Hazret-i Alî*'yi "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbıyla tercüme etmiştir. Biraz önce temas ettiğimiz gibi eserin bilinen nüshalarında ismi veya mahlası belli olmayan bir şair de *Sad-Kelime-i Alî*'yi aynı aruz kalıbıyla çevirmiştir (Ceyhan ve Gülenç, 2019: 277-359).

Elimizdeki metni, kullanılan aruz kalıbı yönünden incelediğimizde, şairin mısralarının çoğunda imaleye, ara sıra da zihafa rastlamaktayız. Eserdeki kafiyelerin büyük bir kısmı düzgün ve bu konudaki kaidelere uygun; sadece "...sânî/...anı" (177b 5. söz), "...karındaş/...yoldaş" (177b, 7. söz), "...müsellem/...yüz" (180a, 40. söz) gibi birkaçı pürüzlü veya kusurlu görünmektedir. 40. vecizenin tercümesinde kafiye bulunmayışının, müstensih dalgalılığı ve karıştırmasından ileri geldiğini tahmin ediyoruz.

Bazı Arapça Kelimelere Verilen Türkçe Karşılıklar

Mütercimin Arapça vecizelerde geçen birtakım kelimelere verdiği karşılıkları, eserindeki Türkçe söz varlığını göstermek üzere sıralamak istiyoruz: (Bu kelimelerin çağımız Türkçesindeki manaları parantez içinde belirtilmiştir.)

'abîd: kullar (22. söz)

'asâfir: serçecikler (6. söz)

'asret: tayın- (kaymak, sürçmek, 20. söz)

'ayş: diril- (yaşamak, geçinmek, 13. söz, 49. söz)

akbeh: katı çirkin (çok çirkin 23. söz)

- as'ab: katı güç (pek güç, çok zor 17. söz)
batn: karın (38. söz)
bereket: artukluk (bereket, 30. söz)
beşâset: güler yüzlü olmak (40. söz)
beşşir: muştula! (müjdele! 29. söz)
birr: eylik (iyilik, 35. söz, 44. söz)
bükâ: ağlamaklık (ağlamak 31. söz)
câr: konşu (komşu, 89. söz)
celfsü's-sû': yavuz yoldaş (kötü arkadaş, 79. söz)
cemâlü'l-halk: yüz güzelliği (yüz güzelliği 85. söz)
cemâlü'l-hulk: huyu, hulku güzel olmak (huy güzelliği, 85. söz)
dalle (dalâlet): yoldan az- (sapkınlığa düşmek, 91. söz)
dayf: konuk (misafir, 70. söz)
deyn: borç (19. söz)
edâ': ödemek (19. söz)
eh: kardaş (kardeş, 7. söz)
ekl: yemek (14. söz)
el-bâzî: toğan (doğan, 6. söz)
el-mer': kişi (25. söz)
erzâl: alçak kişiler (12. söz)
haşyetü'llâh: Tanrı korkusu (31. söz)
havf: korku (3. söz)
hayr: yeg (daha iyi, üstün, 25. söz, 56. söz)
heleke (helâk'den): ayaklarda kal- (iş i lerletemeyip yarıda bırakmak, mahvolmak, 12. söz)
herem: kocal- (yaşlanmak, ihtiyarlamak, 6. söz)
hunfesâ: osurgan böce (necaset böceği, 88. söz)
hüsn (hasen): gökçek (güzel, hoş, 23. söz, 36. söz)
ihsân: eylik (iyilik, 22. söz)
ihvân: kardaşlar (kardeşler, 11. söz, 27. söz)
isti'bâd: kul edinmek (köle edinmek, 44. söz)
kalîl: az (14. söz)

- kesîr: çok (14. söz, 78. söz)
 lisân: dil (39. söz)
 mefâze(t): isüzlük yer (boş, ıssız, تنها yer, 89. söz)
 men': vermemek (48. söz)
 mevt: ölmek (59. söz)
 müsîf': yaramazlık eden (kötülük eden, 26. söz)
 selmet: gedük (gedik, 59. söz)
 semere(t): yemiş (meyve, 69. söz)
 şedâ'id: katılıklar (güçlükler, meşakkatler, 28. söz)
 şiddet: bun (ihtiyaç, sıkıntı, keder, 7. söz)
 tahrîr: yazmak (41. söz)
 te'hîr: eğlendir- (bekletmek, ertelemek, 51. söz)
 tebessüm: sırtmak (gülümsemek, 61. söz)
 tegâfel!: gözetme! (bakma! 60. söz)
 tevâzu': alçaklık, gönül alçaklığı (alçakgönüllü oluş, 55. söz)
 türâb: toprak (65. söz)
 'ucb: kendözin görmek (kendini beğenmek, gururlanmak, 64. söz)
 vâlideyn: ata-ana (baba, anne, 35. söz)

Bunların dışında çeşitli Arapça sözlerin tercümesinde yer alan ve bir kısmının belirli zamandan sonra terk edildiği yahut kullanımının azaldığı söylenebilecek olan bazı Türkçe kelimeler şöyle sıralanabilir: “kaçan” (ne zaman, 1. söz, 6. söz, 12. söz, 68. söz, 84. söz), “eğîn” (arka, sırt, 2. söz), “kamu” (hep, bütün, 3. söz), “dürlü” (türlü, çeşitli, 4. söz, 82. söz), “inen” (çok, pek 5. söz), “lâf urmak” (yüksekten atmak, böbürlenmek, 5. söz), “yavuz dirliklü” (geçimsiz, huysuz, 13. söz), “dürüş-“ (çalış-, çabala-, 17. söz, 56. söz, 66. söz), “tapu” (huzur, kat, hizmet, 22. söz), “yavuzluk” (kötülük, fenalık, azgınlık, 26. söz), “assı” (fayda, kazanç, kâr, 37. söz, 48. söz), “gevde” (gövde, vücut, 42. söz), “uş” (işte, 44. söz), “tur” (kalk, ayağa kalk, 52. söz, 79. söz, 81. söz, 82. söz, 83. söz), öğret- (alıştır-, 53. söz), yatlu (kötü, fena, 60. söz), kendözi (kendisi, 63. söz, 64. söz, 81. söz), “yüri” (haydi, 66. söz), “açuk gönül” (temiz kalp, 67. söz), “var” (varlığı, mal, 71. söz), “ev” (menzil, 73. söz), “arıklat-“ (zayıflatmak, 77. söz), “inen” (gayet, pek, 78. söz), “düzet-“ (düzelt-, 85. söz) “kanda” (nerede, 86. söz), “onat” (doğru, iyi, 92. söz).

Seçilip Çevrilen Vecizelerin Özü Üzerine

Eserinde kendisini tanıtmayan şairin Türkçeye tercüme ettiği Arapça sözlere bakıldığında, bu cümlelerde, akıl, tecrübe ve gerçeğe uygun bazı fikir ve

görüşlerin dile getirildiği, okuyucuya doğrudan veya dolaylı olarak bilgece tavsiyelerde bulunulduğu müşahede edilmektedir. 3. sıradaki vecizede, çevrilen cümlelerin Hz. Ali ile alâkası belirtilmiş ve “Meseller, sözlerin ışıklarıdır.” denilerek atasözlerinin değeri dile getirilmiştir. Bir kısmı bazı eserlerde mesel olarak veya başka kişilere ait gösterilerek nakledilen vecizelerde, verilen sözlerin tutulması icap ettiği, insanlara ihtiyaç arz etmeyip zenginlik göstermek gerektiği, iki dünyada da dert ve belâlardan uzaklığın bahtiyarlık idüğü, kendisini bilen insanlar arasında övünen kimsenin kınamayı hak ettiği, gerçek kardeş ve dostun zorluk zamanında yardım eden kişi olduğu, terbiyenin aile fertlerine fayda vereceği, bir yerde alçaklar hüküm sürdüğünde orada faziletli kişilerin helâk olacağı vb. fikirler ifade edilmiştir. Kur’an’ı, onun meal ve tefsir(ler)ini okuyan, Hz. Peygamber’in hadislerini bilen kişiler, söz konusu vecizelerin çoğunun temel İslâm kaynaklarına uygun olduğunu, birtakımının ise hayata dair bazı görüş ve fikirleri taşıdığını anlayacaklardır. Çevrilen sözlerin Kur’an ayetlerine ve hadislerle uygunluğu konusunda birkaç örnek vermek gerekirse, şunlar anılabilir: “Zenginlik göstermek şükürdendir.” manasına gelen vecize (vr. 177b, 2. söz), “Allah bir kula nimet verdiğinde, o nimetinin izlerini kulunun üzerinde görmek ister” (*Buhârî*, “Libâs”, 1) ve “Zenginlik, başkasının elindekinden ümit kesmedir.” (Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ*, IV, 188) mealindeki hadislerle uygundur. “Kınamayı en çok hak eden kimse, kendisini bilen, tanıyan bir topluluk içinde övünendir.” (vr. 177b, 5. söz) manasındaki cümleye münasip olarak şu mealdeki ayet hatırlatılabilir: “Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez.” (Kur’an, Lokman Sûresi, 31/ 18). “Evinde geçimi sana ait olan kişileri (eşini, çocuklarını) terbiye et; onlara fayda vermiş olursun.” manasındaki vecize, Hz. Peygamber’in “Çocuklarınıza ikramda bulunun ve onları güzel terbiye edin.” (*İbn Mâce*, “Edeb”, 3) mealindeki emrine uygundur.

Sonuç

Hangi asır edebî şahsiyetlerinden olduğu konusunda eserinin eldeki yegâne yazma nüshasında bilgi bulunmayan bir şair, “mukaddime, sebab-i te’lîf-i kitâb, hâtîme” gibi bahislere lüzum duymaksızın doksan dört Arapça güzel sözü, ikişer beyitle Türkçeye çevirmiş; böylece okuyucuya dinî, ahlakî ve sosyal konularda tecrübe ve müşahedeye dayalı bazı bilgece fikirleri aktarmış; İslâmî yönden isabetli görünen öğütler vermiştir. Özdeyişlerin tercümelerinde ara sıra rastlanan “kaçan, egin, bun, karındaş, dürüş-, tayın-, gökçek” misali eskicil denebilecek kelimeler, bildirme ekinin “durur”, zarf fiil ekinin “-uban” şeklinde oluşu vb. tercümenin zaman bakımından hayli eski, muhtemelen 16. asra ait olduğunu düşündürmektedir. İmâle, zihaf gibi vezin aksaklıkları bir tarafa bırakılırsa, mütercim Arapça cümleleri doğru ve hayli düzgün bir şekilde çevirdiğini söylemek mümkündür. Bu Arapça veciz sözleri hangi eserlerden seçerek bir araya getirdiği konusunda bilgi vermeyen mütercim, üçüncü sırada onların Hz. Ali ile alâkasına dolaylı yoldan temas ederek “Meseller, sözlerin ışıklarıdır.” cümlesini nakledip çevirmiştir. Şairin tercüme ettiği özdeyişlerin yaklaşık üçte ikisinin *Nesrü’l-leâlî* ve *Sad-Kelime-i Hazret-i Ali* adıyla tanınmış

derlemede yer alışı, çoğunun Hz. Ali'ye nisbet edilen vecizelerden olduğunu göstermektedir. Yazılan veya Arapça, Farsça gibi başka dillerden çevrilen diğer ahlâk ve adab kitaplarıyla birlikte İslâm büyüklerine ait böyle güzel sözlerin tercüme ve şerhlerinin de insanları faziletlere özendirerek, kötü huylardan, fena davranışlardan kaçındırarak eserler olduğu muhakkaktır.

Metnin Neşrinde Gözetilen Usûl

Her bir vecizeye tarafımızdan bir sıra numarası verilmiş; Arapça sözlerin aslî harfleriyle, tercümelerinin çeviri yazı alfabesiyle yazılması tercih edilmiştir. Özdeyişler ve onların tercümelerinde müstensihden çıktığı anlaşılan yanlışlar, mümkün olduğu kadar düzeltilmiş; metin tamiri niyetiyle yaptığımız eklemeler, [] işareti içinde gösterilmiştir. Okunamayan ve okunuşunda tereddüt bulunan kelimelerin yanına (?) işareti konmuştur. Şairin manzum tercümeleleri de yine aynı işaret içinde günümüz Türkçesiyle nesre çevrilmiştir. Hatalı anlaşılacak birkaç vecize veya onların tercümesinin kısaca açıklanması gerekli görülmüştür.

[Terceme-i Nesrû'l-leâli li İmâm Alî]

[177b] [Harfû'l-elif]

[1] إيمان المرء يعرف بأيمانه

Her kaçan 'ahd eyleseñ eyle vefâ¹

Yalancı toğmasa yegdür anadan

Ki imānı bilinür ādemīnūñ

Sözi toğrılığından hem vefādan

[Ne zaman söz verirsen, o sözünde dur. Yalancı kimse, anadan doğmasa daha iyidir. Çünkü insanın imanı, sözünün doğruluğundan ve sözünde durmasından bilinir.]

[2] إظهار الغنى من الشكر

Çü Hâk vèrdi saña māl ü menālî

Yédür gèydür yi gey egnüñe hîl'at

Ki êtmeklik gîñâyı āşikāre

Riyā olmazsa olur şükr-i ni'met

[Mademki Cenab-ı Hak sana mal-mülk verdi, öyleyse (yakın, komşu ve muhtaçlara ikram yahut yardım ederek) yedir, (ihtiyaç sahiplerini) giydir; (kendin de) ye; sırtına değerli elbise giy. Çünkü zenginliği belli etmek, riya olmazsa (işin içine ikiyüzlülük ve yalandan gösteriş karışmadığı takdirde) şükür olur.]

¹ Bu mısra, "fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbına uygundur.

[3] فى قول على ابن ابى طالب أسد الله الغالب فى الأمثال الأمثال مصابيح الأقوال

Cihānda söylenen çarb-ı meşeller

Çamu haqdur tut anı etme lāğı

Ki demişler söz aşlını bilenler

Meşeller hep çamu sözün çerāğı

[Dünyada söylenen atasözlerinin hepsi gerçektir; onları tut! Şaka yapma! (O sözlerle eğlenme)! Çünkü sözün aslını bilen kişiler, “Bütün atasözleri, sözün ışığı, meşalesi gibidir.” demişler.]

[4] الأمن مع الفقر خيرٌ من الغنا مع الخوف

Sa‘ādetdür iki ‘ālemde ey yār

Emīn olmak çamu derd [ü] belādan

Faķır olup emīn olmak dağı yeg

Ki dürlü korçular ile ğinādan

[Ey dost, iki dünyada (dünya ve ahirette) bütün dert ve belalardan emin olmak, mutluluk, bahtiyarlıktır. Fakir olup güven içinde bulunmak, çeşitli korkularla zengin olmaktan daha iyidir...]²

[5] أحقّ النَّاسِ بالَمَلَامَةِ مَنْ مَدَحَ نَفْسَهُ عِنْدَ قَوْمٍ عَرَفَهُ

İnen lāf-ı güzāf urup öğünme

Olursañ da ger Eflāṭūn-ı şānī

Melāmet haqdur aña kim öğüne

Şu çavm içinde kim bileler anı

² Görüldüğü gibi bu vecizede güven içindeki fakirliğin, çeşitli korkuları doğuran zenginlikten daha iyi olduğu ifade edilmektedir. Anılan vecizeyi maksada uygun şekilde anlamak için, bütün insanların Allah katında fakir, yani O'na muhtaç (el-Fâtır 35/15), ayrıca hem fakirlik hem de zenginliğin bir imtihan olduğunu, bu iki sınamayı kazananların da kaybedenlerin de bulunabileceğini hatırla(t)mak gerekir. Meşru bir iş dalında çalışıp çabaladığı hâlde ancak kıt-kanaat yaşayabileceği bir gelir elde eden fakir, bu hâline isyan etmiyor, kulluk vazifelerini de gücü yettiği kadar yerine getirebiliyorsa İslamî ve insanî bakımdan takdire değer durumdadır. Yine çalışıp helâl yoldan zengin olan kişi, namaz, oruç, zekât, ihtiyaç sahiplerine yardım gibi İslamî mükellefiyetlerini samimiyetle ifa ediyor, cimrilikten kaçınıp malının bir kısmını Allah yolunda harcıyorsa, o, “Salih kişi için salih mal ne güzeldir!” (Müsned, IV, 197-202) hadisinin şumulüne girer. Bu vecizeyi doğru anlamak ve açıklamak için yine *Nesrü'l-leâl*'de yer alan ve “Arzulara ulaşmak zenginliktir.” manasına gelen نَيْلُ الْمُنَى فِي الْعَيْسَى sözünü de göz önünde bulundurmamız lazımdır.

[Eğer “İkinci Eflâatun” (denecek kadar akıl ve bilgelik sahibi) olursan da çok boş lâf edip (böbürlenip, yüksekte atıp) övünme! Kendisini tanıyan bir topluluk içinde övünen kimse, kınamayı hak etmiştir.]

[6] إذا هرم البازى لعبت به العصفير

Kaçan devletlü düşse devletinden

Kim olur haste basar anı tabanlar (?)

Meşeldür kim kaçan toğan kocalsa

Anuñla serçecikler kormaz oynar

[Devletli (makam, nimet ve servet sahibi) devletinden düştüğünde, altta olanlar onu bastırır, yener. (Bilinen) atasözüdür: “Doğan yaşlandığı zaman, serçecikler korkmadan onunla oynar...”³]

[7] أخوك من واساك فى الشدة

Bir atadan anadan ey birâder

Toğan oğlanları şanma qarındaş

Haķikatde senüñ qaradaşuñ oldur

Ki ola buñ deminde saña yoldaş

[Ey birader, bir babadan, anadan doğan çocukları kardeş sanma! Gerçekte senin kardeşin, sıkıntı zamanında sana yoldaş olandır.]

[8] أدب عيالك تنفعهم

Oğul kızdur kişiyе hāşıl-ı ‘ömr

Gerekmez kim ola bir laħza zāyi‘

‘İyālüñe eger eylük dilerseñ

Edeb vēr anlara kim ola nāfi‘

[Oğul ve kız, insan için ömrün semeresidir. Onun bir anda elden çıkması, telef olması, uygun düşmez. Eğer evinde geçimi sana ait olan kişilere (eşine, çocuklarına) iyilik etmek istersen, onlara faydalı olması için terbiye ver.]

³ Anılan Arapça meselin Türkçedeki benzeri şu atasözüdür: “Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.”

[178a]

[9] الأمير من لا يعرفه الأمير

Geçer kalmaz cihāndur çünki fānī

Gedā vü şāh olur hāk ile yeksān

Ferāgat gibi yoqdur pādişāhlık

Odur sulţān ki bilmez anı sulţān

[Mademki bu dünya (hayatı) fānidir, öyleyse geçer, (kimseye) kalmaz. Dilenci ve padişah yerle bir olur. (Dünyevi işlerden) vazgeçme, el çekme gibi bir sultanlık yoktur. Sultan, sultanın bilmediği kişidir.]

[10] أبلغ العظة النظر الى الأموات

Saña ögüt yeter koñşuñ vefātı

Şaқın aldanmağıl gayruñ sözine

Naşihatlerde bil va'zuñ tamāmı

Nazar kıлмақ durur meyyit yüzine

[Sana ögüt olarak koñşunun ölümü yeter... Sakın (hayatta tutulacak yol, ölüm ve ötesi gibi konularda) başkasının sözüne aldanma! Ögütler içinde en tam (pek düzgün ve tesirli) olanı, ölünün yüzüne bakmaktır...]

[11] إخوان هذا الزمان خوان

İnanmağıl eşüñe yoldaşuñı

Şaқın kimseye rāzuñ eyleme fāş

Ki şimdiki zamān қardaşlarinuñ

İşi güci hıyānetdür қarındaş

[Eşine, dostuna inanma! Sakın kimseye sırrını açıklama! Çünkü kardeşim, şimdiki zaman dostlarının (!) işi-gücü hainliktir.]

[12] إذا ملك الأردال هلك الأفاضل

Hüner қadrin yine bilür hünermend

Ne bilsün kıymet-i dānāyı nādān

Қақан алçaқ kişiler olsa hākim

Ayaklarda қалur 'ilm ehl-i 'irfān

[Hüner(ilim, sanat ve marifet)in değerini yine hünerli olan bilir. Bilgisiz ve kaba olan, bilgili kişinin kıymetini ne bilsin?!. (Bir yer, kuruluş veya

ülkede) alçak kimseler hâkim olsa, orada ilim, irfan sahipleri ayaklar altında kalır...]

[13] اسوء الناس عيش من لم يعيش في كنفه غيره

Èle nef'i doğınmayan kişinün

Vücūdından 'adem yegdür bilün hem

Yavuz dirliklödür şol kimse k'anuñ

Dirilmez gölgesinde gayrı âdem

[İnsanlara faydası dokunmayan kişinin varlığından, yokluğu daha iyidir. Sayesinde (himayesinde, iyilik ve yardımlarıyla) başka bir kişinin yaşamadığı kimse, geçimsiz ve huysuzdur.]

[14] أكل القليل مما يضرّ أنفع من أكل الكثير مما ينفع

Yemek vèrür egerçi cisme kuvvet

Hazer eyle ve lîkin tođ yemekden

Ki zararlı ta'âmdan az yemek yeg

Žararsız ni'meti çün çok yemekden

[Her ne kadar yemek bedene kuvvet verirse de tokken yemekten sakın! Çünkü zararlı yiyecekten az yemek, zararsız nimeti çok yemekten daha iyidir.]

[15] الإنسان أعداء ما جهلوا و حساد منيعوا

Kişinün 'aybın eyler cehl izhâr

Anuñ-çün sevmez âdem bilmedügin

Hem anı eyleseñ bir nesneden men'

Èdecegi gelür ètme dedügin

[Bilgisizlik, kişinin kusurunu gösterir. Ondan dolayı insan bilmediğini sevmez. Yine insanı bir şeyden alıkoysan, "Yapma!" dediğini onun yapacağı gelir.]

[16] استر عبادتك كما ستر فواحشك

Dilerseñ kim riyâdan kırtulasın

Ŗamu èyliklerüñi gizle èy cân

[178b] Nitekim ‘aybuñı gizlersin êlden

‘İbâdetlerũni hem eyle pinhân

[Ey can (gibi değerli dost), riyadan (ikiyüzlülük ve gösterişten) kurtulmayı istersen, bütün iyiliklerini gizle. Kusur ve kabahat(ler)ini halktan gizlediğin gibi ibadetlerini de gizle!⁴]

[17] أصعب شئ على المرء معرفته عيبه

Dürüş cehd êt gider var ise ‘aybuñ

Saña âsân ola her kâr-ı düşvâr

Ki bilmek her kimesne kendü ‘aybın

Çatı güc nesnedür bilürsün êy yâr

[Çalış, kusurun varsa, onu gider ki, her zor iş sana kolay olsun. Ey dost, herkesin kendi kusurunu bilmesinin çok güç bir şey olduğunu bilirsin.]

[18] إذا قدرت على عدوك فاجعل العفو عنه شكراً لقدرتك عليه

Olasın çünkü gâlib düşmenüñe

Huda vèrmiş ola pes saña ni‘met

Olur her ni‘mete çün şükr vâcib⁵

Günâhın ‘afv êt olasın ...⁶

[Düşmanına galip geldiğin zaman, o hâlde Allah sana nimet vermiş olur. Mademki her nimete karşı şükretmek, İslamca yerine getirilmesi gerekli bir vazifedir, onun suçunu affet ki (galibiyet nimetine şükretmiş) olasın.]

⁴ Bilindiği gibi dilimizde “İbadet de gizli, kabahat de...” şeklinde bir atasözü vardır. Söz konusu vecizede, ibadetlere riya karışmaması için onların gizlice eda ve ifa edilmesi, ayrıca kabahatleri açıkça, hayâsızca işlemekten kaçınmak gerektiği belirtiliyor. Şüphesiz ki burada kabahatlerin gizlice işlendiği takdirde mahzursuz olduğu, uygun bulunduğu ileri sürülmüyor; açıkça, Hak’tan ve halktan utanmaksızın, göstere göstere işlenmesinin çirkinliği ifade ediliyor. Bir hadiste, kabahatin gizli tutulduğunda sırf onu işleyene zarar vereceği, açıktan işlendiği ve düzeltilmediği takdirde ise herkese zarar vereceği bildirilmiştir. “Ümmetimin hepsi affa mazhar olacaktır. Günahı açıkça işleyenler hariç...” (Buhârî, “Edeb”, 60; Müslim, “Zühd”, 52) mealindeki hadis (كلّ امتى (معافى إلاّ المجاهرين) de izah etmeye çalıştığımız vecizeyle alâkalıdır.

⁵ Derkenar.

⁶ Bu kelime, eldeki surette iyice görülemediği için okunamadı.

[19] أداء الدَّيْنِ مِنَ الدَّيْنِ

Varısa borcuñ aqça buldıǵuñ dem

Edā eyle vēr eglendirme anı

Muqarrerdür bu kim borc ödemekdür

Kişıde dīnuñ imānuñ nişānı

[Borcun varsa, para elde ettiğin zaman onu öde; ver; bekletme. Şu muhakkak anlatılmıştır ki, borç ödemek, insanda dinin, imanın alâmetidir.]

[20] احفظ رأسك من عثرة لسانك

Selâmetdür bilüñ başı kişinüñ

Ne deñlü kim tura epsem zebānı

Ťoqınmasun dēr iseñ başıña taş

Dilüñ tayımmasun key⁷ şaqla anı

[Bilin ki, insanın dili ne kadar sessiz durursa, başı o kadar selamette olur.⁸ Başına taş dokunmasın dersen, dilin sürçmesin. Onu iyice korusun.]

[21] أفضل الكنوز صحة العقل

Yerinme yog ise mālūñ menālūñ

Eger ‘aqlun yerindeyse degül bāk

Hāqıqat bil ki mālūñ efđalidür

Şahîh olmaq kişide ‘aql idrāk

[Malın-mülkün yoksa yerinme! Eğer aklın yerindeyse, (maddi varlığının olmaması) korkulacak şey değildir. Gerçekten bil ki, insanda akıl ve anlayışın sağlıklı olması, onun sahip olduğu şeyin en üstünüdür.]

[22] الإنسان عبيد الإحسان

Dilersen kim tıpuña kul olalar

Cihān halkına dāyim eyle ihsān

Meşel vechiyle kāmiller dēmişler

Ki eylik kullarıdır cümle insān

⁷ Bu kelime, asıl metinde كَر gibi yazılmıştır.

⁸ Türkçede “Dil ebsem, baş esen...” veya “Dil esen, baş esen...” şeklinde bir atasözü vardır.

[(İnsanların) senin huzurunda kul-köle gibi olmalarını istersen, dünya halkına her zaman iyilik et. Olgun kişiler, mesel (atasözü veya benzetme) yönünden şöyle demişler: “Bütün insanlar iyiliğin kullarıdır.”]

[23] أفصح الأشياء منع الإحسان مع حسن الأبدان

Elüñden geldügince eyle éylik

Ĥudā çün vèrdi saña ĥüsn-i ebdān

Tenüñ kuvvetlü vü cismüñ gökcek iken⁹

Çatı çirkin dürür men‘ étmek iĥsān

[Mademki Allah sana beden güzelliği verdi, öyleyse, elinden geldiği kadar iyilik et. Bedenin kuvvetli ve vücudun güzelken, iyiliği esirgemek, çok çirkindir.]

[24] أفضل المعرفة معرفة المرء نفسه

Özüñ bilmeklige ceħd ét cihānda

Bilen nefsin bilür Tañrı’sını hem

[179a] Pes eyle olsa efđal ma‘rifet bil

Odur kim kendü nefsin bile ādem

[Dünyada kendini bilmeye çalış. Çünkü kendini bilen, Rabbini bilir.¹⁰ Bundan dolayı, bil ki, en üstün marifet (ilim, irfan), insanın kendi nefsinin bilmesidir.]

[25] أدب المرء خير من ذهبه

Edeb oldı sebab bil ki cihānda

Kişiye ne éderse ĥayr [u] ŧerden

Edeb öğren yüri ‘ālemde sen kim

Edeb yegdür kişiye sīm [ü] zerden

[Bil ki, insan dünyada iyi, kötü ne yaparsa, ona terbiye (aldığı eğitim) sebep olmuştur. Haydi, sen dünyada edep öğren ki, insan için edep, altın ve gümüşten daha iyidir.]

⁹ Bu mısradaki “kuvvetlü” kelimesinden sonra yer alan “vü” kelimesi vezni aksatıyor. Fazla olarak yazıldığı anlaşılabilir bu kelime giderilmiştir.

¹⁰ Burada Hz. Ali vecizesi olarak da rivayet edilen من عرف نفسه فقد عرف ربه sözü hatırlatılıyor.

[26] أحسن إلى المسيئ تسده

Ëyü işlerdedür Hakk'ıñ rızası

Yavuzluk étme kim eylik bulasın

Yaramazlık édene eylik ét sen

Ki andan yeg ü hem eyü olasın

[Cenab-ı Hakk'ın rızası iyi işlerdedir. Kötülük etme ki iyilik bulasın. Sen, kötülük edene iyilik et ki, hem iyi, hem de ondan daha iyi olasın.]

[27] إخوان هذا الزمان جواسيس العيوب

Cihân içre bulunmaz yâr-ı şâdık

Bu 'âlem [top]toldur tanz efsûs

Ki şimdiki zamân karşılarıdır

Biri birisinün 'aybına cāsūs

[Bu dünyada sadık (sadakatli, sevgisi samimi, vefalı, gerçek) dost bulunmaz. Ne yazık ki, bu dünya, söz ve işinde alay(olan insan)la doludur. Şimdiki zaman dostları, casus gibi, (gizlice) birbirinin kusurunu araştırır.]

[28] إخفاء الشدة من المرأة¹¹

Kimesneye dème derdün gamuñ hîc

Hemân ancak yeg ol bile Sübhân¹²

Ki demişler mürüvvedendür ey dost

Kişi etmek katılıkları pinhân

[Derdini, kederini hiç kimseye söyleme! Onu her zaman Yüce Allah'ın bilmesi daha iyidir. Çünkü ey dost, (ilim, irfan ve tecrübe sahipleri) "İnsanın güçlükleri gizlemesi, yığıtlik ve mertliktendir" demişlerdir.]

[Harfî'1-bâ]

[29] بشر نفسك بالظفر بعد الصبر

Saña şabr étmegi her müşkil işde

Naşîb eylerse ger Allâh-ı Hādî

¹¹ Bu vecize, *Nesrû'l-leâl'*'nin Türkçe tercüme ve şerhlerinde إخفاء الشدائد من المرأة şeklinde.

¹² Vezin aksıyor.

Beşâret nefsüne kııl muştula kim

Şabırdan sonra bulursun murâdı

[Doğru yol gösteren Allah, sana her zor işte sabretmeyi nasib ederse, kendine müjde ver ki, sabırdan sonra muradına erer(istediğin şeye erişir)sin.]

[30] بركة المال في اداء الزكّات

Dilediñseñ [ki] mālũñ artura Hâk

Zekâtın vèr elũñde bulunanuñ

Ki māl artuqlığı bî-şekk [ü] şübhe

Zekât vèrmek dũrũr bilũñ inanuñ

[Malını Cenab-ı Hakk'ın artırmasını istersen, elinde bulunanın zekâtını ver. Şüphesiz bilin, inanın ki, zekât vermek malın artmasıdır.]

[31] بكاء المرء من خشية الله قرّة العين

Günāhlaruñ añuban eylegil āh

Gèce gündüz gözũñ döksũn acı yaş

Ki Tañrı korqusundan ağlamaqlık

Gözine nũr durur şahşuñ qarındaş

[Günahlarını anarak üzũl; gece-gündüz gözün acı yaş döksün. Çünkü kardeş, Allah korkusundan ağlamak, kişinin gözünü aydınlatır.]

[179b]

[32] بكرة السبت و الخميس بركة

Namāz kıılmağ oruc dutımağ-içũn

Dağı dũrlũ ‘ameller çũn müselleme

Mübārek gün dũrũr bilgil sen èy dost

Ki Penç-şenbihle Cum‘a-èrtesi hem

[Ey dost, sen bil ki, Perşembe ve Cumartesi, namaz kılmak, oruç tutmak ve bundan başka çeşitli ameller için mübarek gündür.]

[33] بَرَكَ لَا تَبْطُلُهُ بِالْمَنَّةِ

Bir éylik kim édersin bir kişiye

Aña minnet koyuban olma cāhil

Ne hayr işleseñ Allāh için işle

Şağın minnetle anı étme bāıl

[Bir kişiye iyilik ettiğinde onu başa kakarak cahil olma! Hangi hayrı işlesen, Allah için işle. Sakın başa kakarak onu boşa çıkarma.]

[34] إِسْتِرَاحَةَ النَّفْسِ فِي الْيَأْسِ

Ümîd etmek dün ü gün müşkil işdür

Ümîdüñ kes ki nefsiñ ola rāhat

Demişlerdür ki nefsi ādemîñ

Bulur maħrūmluğdan istirāhat

[Gece-gündüz ummak (insanlardan beklenti içinde olmak) zor iştir. Ümidini kes ki kendin rahat olasın. “İnsanın nefsi (canı, kendisi), mahrumluktan¹³ rahat bulur” demişlerdir.]

[35] بَرَّ الْوَالِدِينَ سَلْفَ

Anaña ataña éylikler ét kim

Saña dağı éde oğluñ kızuñ hem

Ataya anaya éylik ödünçdür

Vérür iseñ alursın yine bî-kem

[Annene, babana iyilikler et ki, sana da oğlun, kızın (iyilikler) etsin. Babaya, anneye iyilik ödünç gibidir. Verirsen, (karşılığını) eksigi olmamak üzere alırsın.]

[36] بِرْكَةِ الْعَمَلِ فِي حَسَنِ الْعَمَلِ

Eger Hağ’dan uzun ‘ömr ister iseñ

‘Amel kııl kim ola Tañrı’ya lāyık

Ki ber’ket kişinüñ ‘ömrine bilgil

Olur gökcek ‘amelde bellü bayık

¹³ Arapça vecizedeki “ye’s” kelimesine “mahrumluk” değil, “ümitsizlik, me’yusluk” gibi bir karşılığın verilmesi gerekirdi.

[Eğer Cenab-ı Hak'tan uzun ömür istersen, Allah'a (Onun emirlerine, İslam dinine) uygun ameller işle. Çünkü insanın ömrünün bereketi, güzel amelde açıkça belli olur.]

[37] بع الدنيا بالآخرة تريح

Ger istersen ki alup şatdığında

Ziyân étmeysin aşşî edesin

Yüri dünyâyı şatup âhîret al

Ki cennet bâğına toğrı gidesin

[Alıp sattığında zarar etmemek ve kâr etmek istersen, haydi dünya(ya ait nimet, keyif veya fayda)yı satıp ahiret(nimet ve saadetin)i al ki cennet bahçesine doğru gidesin...]

[38] بطن المرء عدوه

Yemekledür egerçi cisme kuvvet

Velî şaşkın anı semürtme zinhâr

Helâk eyler seni şoñra hazer kııl

Ki karnı düşmenidür şaşşuñ ey yâr

[Her ne kadar bedenin gücü, kuvveti yemekle ise de aman, sakın onu semirtme! Sonra seni helâk eder, sakın... Çünkü ey dost, karnı kişinin düşmanıdır.]

[39] بلاء الإنسان من اللسان

Sözi fikr eyle andan söyle evvel

Saña giydürmesin dêrseñ pelâsı

Şaşkın başın belâya uğradursın

Ki dilindendür insânuñ belâsı

[Sana eski giyeceği giydirmesin dersin (seni hor görüleceğin duruma düşürmemesini istersen), sözü önce düşün; ondan sonra söyle! (Düşünmeksizin söz söylemeden dolayı) başını belâya uğrattırsın, sakın... Çünkü insanın belâsı dilindedir.]

[180a]

[40] بشاشة المرء عطية ثانية

Güler yüz ile vèr her vèrdigüñi

Dağı dürlü ‘ameller çün müselleme

İki bahşış olur böyle olıcağ

Biri bahşış biri dağı güler yüz¹⁴

[Her verdiğini güler yüzle ver. Çünkü (güler yüzlülüğün iyilik ve gerekliliği) başka türlü işlerde de kimse tarafından inkâr ve itiraz edilmeyen bir davranıştır. Böyle olunca (o iyilik) iki bahşış olur: Biri bahşış (karşılıksız olarak verilen para vb. şey), biri de güler yüz...]

[41] بحث العلم و تحرير غوامضه كالجهاد

Gece gündüz çalış taşşil-i ‘ilme

Ki maqbül olasın dergâh-ı Hâğ’da

‘İlim bahşî vü yazmağ müşkilâtı¹⁵

Ġazâ etmek gibidür rāh-ı Hâğ’da

[Gece-gündüz ilim elde etmeye çalış ki Cenab-ı Hakk’ın huzurunda makbul olasın. (Dünyevi ve uhrevi yönden faydalı) ilme dair konuşma, tartışma ve anlaşılması zor olan sözleri yazmak, Allah yolunda savaşmak gibidir.]

[42] البطل بالقلب لا بالقالب

Büyük gevdelü olmağ yâ¹⁶ kücücek

Hünerde etmez aşşı vü ziyân ol

Bahâdırlığ muqarrer kalb iledür

Degüldür kâlib ile bî-gümân ol

[Büyük veya küçük gövdeli olmak, hünerde fayda ve zarar sebebi değildir. Şüphesiz ki, yiğitlik, kahramanlık, kalıpla değil, kalpledür.]

¹⁴ Bu kıt’ada kafiye bulunmayışı, tahminimize göre müstensihin dalgınlığından ileri gelmiştir. Çünkü ilk beytin ikinci mısraı, 32. sözün tercümesinin ilk beytinde yer almaktadır.

¹⁵ Derkenar.

¹⁶ Bu kelime asıl metinde “yâhûd” şeklindedir. Hece fazlalığının sebep olduğu aksaklığı gidermek için onu “yâ” şeklinde tamir ettik.

[43] بِشْرَمَالِ الْبَخِيلِ بِحَادِثٍ أَوْ وَارِثٍ

Şu nā-kes kim cihānda cem‘ eder māl

Yemez yédürmez anı pes ya n’eder

Helāk eyler ya bir āfet erişür

Ya ḥod vārişlerine ḳor u gider

[Şu dünyada mal toplayan cimri, onu ne yer, ne de yedirir... Öyleyse ne yapar? Ya bir felaket ulaşıp (o malı) helāk eder yahut vārislerine bırakır ve gider!..]

[44] بِالْبِرِّ يَسْتَعْبِدُ الْحَرَّ

İşüñ olsun cihānda ḥayr u iḥsān

Ulu olmaḳ dilerseñ budur uş yol

Ḳul edinmek dilerseñ eylik et kim

Olur āzādeler eylüg ile ḳul

[Dünyada işin hayır ve iyilik olsun. Büyük ve saygıdeğer olmak istersen, işte yol budur. (İnsanları) kul edinmek (köle veya hizmetkâr gibi kendine bağlamak) istersen, iyilik et. Çünkü hürler iyilikle kul (köle gibi itaatkâr) olur.]

[45] تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ يَكْفِيكَ

Ḥaḳīkatde veren alan Ḥudā’dur

Ḳalanları hemān esbāb-ı ālet

Tevekkül ḳıl Ḥudā’ya fāriğ ol pes

Ki Ol yeter¹⁷ saña bî-şekk kifāyet

[Gerçekte veren, alan Allah’tır. Kalanlar, her zaman alet sebepleri (birer vasıta)... O hâlde sen Allah’a tevekkül et; (O’ndan başkasından) vazgeç. Çünkü şüphesiz O sana yeter...¹⁸]

¹⁷ Bu kelime, “yeter” yerine “eder” olsaydı, bizce daha uygun olurdu.

¹⁸ “Allah kuluna kâfi değıl mi?” (Zümer Suresi, 39/ 36).

[46] تدارك في آخر العمر ما فاتك في أوله

Ne fevt oldıysa ‘ömrüñ evvelinde

Saña gālib olur cehlüñ cevānı¹⁹

Tedārük eyle ‘ömrün āhirinde²⁰

Ḳazā eyle ḳamu fevt olanı

[Ömrün başında ne kaçtıysa (hangi insani, dinî, ahlaki vazife ve mükellefiyet yerine getirilmeden geçtiyse), bilgisizlik ve gençliğin sana galip olmasındandır. Bütün o geçirdiğin ve kaçırdığını, ömrün sonunda tedarik et!...]

[47] بَرِّدُوا ابدانكم ببرد الربيع يزيد ورحه

Şovuḳdan key şaḳın ḳış günlerinde

Bahār olduḳda ammā yoḳ ziyānı

Şovuḳ tutuñ şovuḳıyla bahāruñ

Tenüñüz kim ṭola gül gülsitānı

[Kış günlerinde soğuktan çok sakının. Fakat bahar olduğunda onun zararı yoktur. Bahar mevsiminde soğuk alın; onun soğuğuyla vücudunuz gül, gül bahçesi (havasıyla) dolsun...]

[180b]

[48] بسط من لا يجيب أفتح من منع ما يجيب

Saña gerekmez işi işleme hîç

Bil aşşı yoḳ saña hergiz emekden

Ki vācib olmayanı vèrmek aḳbeḥ

Olur vācib olanı vèrmemekden

[Sana uygun düşmeyecek, yakışmayacak işi hiç yapma! Bil ki, (öyle gereksiz iş için) zahmet çekmekten sana fayda yoktur. Çünkü gerekli olmayanı vermek, gerekli olanı vermemekten daha çirkindir.]

¹⁹ Bu kelime, asıl metinde -tahminimize göre müstensih yanlışından dolayı- “cevâbı” şeklindedir. Ancak mana ve dördüncü mısra sonundaki “olanı” kelimesi, anılan sözcüğün “cevâni” olması gerektiğini göstermektedir.

²⁰ Bu kelime, asıl metinde -büyük bir ihtimalle müstensih tarafından- sehven “evvelinde” şeklinde yazılmıştır. Arapça vecizeyi göz önünde tutarak kelimeyi “âhirinde” biçiminde düzelttik.

[49] البخيل مستعجل الفقر يعيش في الدنيا عيش الفقراء [و يحاسب في الآخرة حساب الأغنياء]

Baḥīl ādem olur müsta‘cil-i faqr

Çü nā-kes oldu ƙo çeksün ‘azābı

Faqr gibi dirilüp bu cihānda

Ƙıyāmetde ğanī gibi ḥesābı

[Cimri kimse, fakirliği acele ile isteyicidir. Mademki pinti oldu, öyleyse bırak cezayı çeksün! Bu dünyada fakir gibi yaşayıp kıyamette zengin gibi hesap verir...]

[50] بل بعد الجماع ولو بقطرة

Sidik yolında şehvet ƙalsa bāḳī

Muḥālifdür şaƙın eyler ziyānı

Cimā‘ êtseñ tebevül êt soñına

Eger bir ƙatre [dek] olsa bül anı

[İdrar yolunda şehvet (eseri olan meni) kalsa, (sağlığa) aykırıdır; sakın; zarar verir. Cinsî münasebette bulunsan, onun arkasından eğer bir damla bile olsa bevlet (su dök, işe).]

[Harfū't-tâ]

[51] تأخير الإِسَانَة من الإِقْبَال

Eger iş ḥayr olursa eyle ta‘cīl

Bugün yarın diyüben êtme ihmāl

Velī şerr olıcaƙ eglendür anı

Ki eglendürmek anı oldu iḳbāl

[Eğer bir iş hayırlı ise (onu yapmada) acele et; “bugün, yarın...” diyerek ihmal etme! Fakat kötü iş olunca, onu beklet. Çünkü onu (işlemeyip) bekletmek, bahtiyarlık(işin rast gitmesi, hâlin iyi olması)dır.]

[52] تكاسل المرء في الصلوة من ضعف الإيمان

Namāza olma süst ol cüst çāpük

Dil ü cān ile ṭur vaƙt olduĝı dem

Olur imān za‘īfliginden êy yār

Namāza kāhil olmaƙ bil ki ādem

[Namaz (emrini yerine getirme) konusunda gevşek olma, ayağı çabuk ve hızlı ol; vakti geldiğinde can ü gönülden kalk! Ey dost, bil ki, insanın namaz kılma hususunda üşengeç olması, iman zayıflığındandır.]

[53] تفأل بالخير تنله

Dilüñi hayra ögret kulağın hem

Şer [ü] şūruñ ne işi var arada

Dilersen fāl tutmak hayr ile tut

Ki hayr ile éresin her murāda

[Hem dilini, hem de kulağını hayra alıştıır. Ortada kötülük ve gürültünün ne işi var?!. Eğer fāl tutmak istersen, hayırla tut ki her isteğine erişesin.]

[181a]

[54] تراحم الأيدي على الطعام بركة

Ṭa‘āmuñı yalıñuz yème ey dost

Ne deñlü az olursa dağı miğdār

Ki el çok olmak üstinde ṭa‘āmuñ

Bereketdür anı [kem] görme zinhār

[Ey dost, miktarı ne kadar az olursa da yemeğini yalnız yeme! Çünkü yemeğin üzerinde elin çok olması, berekettir. (Yemek üzerinde elin çok oluşunu) sakın (kötü) görme!]

[55] تواضع المرء يكرمه

Tekebbürlik yağın şeytān işidür

Büyüklenme ki bulasın cinānı

Ne deñlü alçağısa göñli şağşuñ

Ol alçaqlık éder hürmetlü anı

[Şüphesiz ki, kibir, şeytan işidir. Büyüklenme ki cennetleri bulasın. Bir kişi ne kadar alçakgönüllüyse, o tevazu onu hürmete eriştirir.]

[56] ترك الحرام خير من طلب الحلال

Dürüş terk ét ḥarāmı gerçi kim sen

Helālinden kazandıñ bunca menāli

Ki terk étmek ḥarāmı dağı yegdür

Ṭaleb etmekden ol māl-i helāli

[Her ne kadar bunca malı, mülkü helâlinden kazandıysan da haramı bırakmaya çalış! Çünkü o helâl malı istemekten, haramı bırakmak daha iyidir.]

[57] تيجانی ذوی النهی فضائلهم

Èle nef'ũñ deġer 'âlim olursañ²¹

Ebed zinde olup cânuñ dirilür

Ki 'âlimler yemiş vèrür ağacdur

Faziletdür yemişi devşirürler

[Eġer âlim olursan, başkasına (halka, ülkeye) faydan dokunur;²² ruhun daima canlı kalarak yaşar. Çünkü âlimler meyve veren ağaç gibidir. (İnsanlar) meyveyi toplar; (âlimlerin çalışmalarının semereleri olan) faziletten de faydalanırlar.]

[58] تأكيد المودة في الحرمة

Ne deñlü kim tekellüfsiz olursañ

Yüri yārāna ħürmet eyle her dem

Ne deñlü [key] ziyāde olsa ħürmet

Maĥabbet hem olur ol deñlü muĥkem

[Yapmacık hâl ve hareketleri ne kadar bırakmış olursan da haydi, dostlara her zaman saygı göster. Hürmet ne kadar fazla olsa, sevgi ve dostluk o kadar sağlam ve kuvvetli olur.]

[59] ثلثة الذين موت العلماء

Serāy-ı dīn olur ma'mūr muĥkem

Ṭutarsa [halk bu] âlimler dedüġi

Ki ġüyā bir binādur fi'l-meşel dīn

Anuñ 'âlimler ölmekdür gedüġi

²¹ Bu kelime, asıl metinde -tahminimize göre müstensihin yanlış yüzünden- "olurlar" şeklindedir. Fakat sözün gelişi ve devamından anlaşıldığı üzere "olursan" olmalıdır.

²² Kit'anın ilk mısraını günümüz Türkçesine şöyle çevirmek de mümkündür: "Başkasına (halka, ülkeye) faydası dokunan bir âlim olursan..."

[(Eğer şu insanlar) İslâm âlimlerinin dediklerini tutarsa, dîn sarayı bayındır ve sağlam olur. Din, sanki bir bina misali; âlimlerin ölmesi ise onun gediği gibidir.]

[60] تغافل عن المكروه توقّر

Sen ol kendü işüñde ey birâder
Nazar eyleme halkuñ hâline hem
Ëlüñ gözetme yatlusın eyüsün
Ki el içinde olasın mükerrem

[Ey kardeş, sen kendi işinle meşgul ol; insanların hâline bakma; el-âlemin kötüsünü, iyisini gözetleme ve araştırma ki halk içinde saygı gören bir kişi olasın.]

[181b]

[61] ²³ تطرف بترك الذنوب

التبسّم مفتاح الإيمان و مفتاح الإحسان
Gülerseñ kaḫkaḫa[y]la gülme ḫatı
Tebessüm ḫıl şırt açup tuḫaḫı
Ki miftâḫıdur imānuñ şırtmaḫ
Daḫı iḫsānuñ olmuşdur çerāḫı

[Gülersen çok kaḫkahayla gülme; tebessüm et; dudaḫını açıp gülümse. Çünkü gülümsemek, imanın anahtarı ve iyiliḫin ışıḫı olmuştur.]

[62] تلف الإنسان من طرف اللسان

Ne söylerseñ terāzū-y-ile söyle
Ḫalel bulunmaya sözüñde tā ki
Dile ne söz gelürse demek olmaz
Ki dilindendür insānuñ helāki

[Ne söylersen, onu ölçüp tartarak söyle ki, sözüñde bir hâlel (boşluk, eksiklik, bozukluk) bulunmasın. Dile ne gelirse o sözü söylemek uygun olmaz. Çünkü insanın helâki dilindendir.]

²³ “Günahları bırakmakla bir tarafa çekil!” manasına gelen bu vecize, mütercim tarafından tercüme edilmemiştir.

[63] تَقَرَّبْ إِلَى اللَّهِ بِعَدَاوَةِ نَفْسِكَ

Yağın olmağlık isterseñ Hudā'dan

Yüri evvel ırağ ol kendözinden

Eger olmağ dilerseñ Tañrı'ya dost

Dil ü cān ile ol nefsiñe düşmen

[Allah'a yakın olmayı istersen, haydi, önce kendi nefsinden uzak ol! Eğer Allah'a dost olmayı dilersen, can ü gönülden nefesine düşman ol!]

[Harfî's-sâ]

[64] ثلاث مهلكات بخل و هوى و عجب

Helāk eyler bil üç nesne kişi[yi]

Gider senden oları kim hañadur

Birisi kendözin görmekdür anuñ

İkisi nâ-keslik üçinci hevādur²⁴

[Bil ki, üç şey insanı helāk eder. Onları kendinden gider. Çünkü bunlar hatadır: Onun birisi kendini beğenmek, ikincisi cimrilik, üçüncüsü nefsin (kötü, uygunsuz) arzusudur.]

[65] تلمة الحرص لا يسده الأ التراب

Bilürken hırş rızq arturmaduğın

Harîş olmağ durur gāyet 'acebrağ

Ne deñlü çoğ olursa mülk ü mālūñ

Toyurmaz gözleri illā ki toprağ

[Aşırı istek ve açgözlülüğün rızkı arturmadığını bildiği hâlde hırslı olmak, son derece şaşırıdır. Malın, mülkün ne kadar çok olursa, gözlerini doyurmaz. Onu ancak toprak (doyurur)...]

[66] ثبات الملك بالعدل

Dilerseñ olası devletde dāyim

Ṭutasın beglig ile kā'ināti

²⁴ Bu mısradaki vezin aksiyor. "Nâ-keslik" yerine "buhl [ü]" kelimeleri kullanılırsa, hece fazlalığı giderilmiş olur.

Yüri ‘adle dürüş zılm[i] ço hergiz

Ki ‘adl ile olur mülküñ sebâti

[Eğer devlet(nimet, makam ve mevki)de devamlı olmayı, beylikle âlemi kaplamayı istersen, haydi, adalete çalış; aman zulmü bırak! Çünkü memleketin (hâkimiyetin) devamı adaletle olur.]

[67] ثَنَّ احْسَانِكَ بِالْإِعْتِذَارِ

Eger ihsân edersen kimseye vër

Açuk gönül ile güler yüz ile

Dönüp şoñına de ma‘zür tutğıl

Ki bahşış iki olur ol söz ile

[Eğer bir kimseye iyilik edersen, temiz kalp ve güler yüzle ver. O iyiliğın ardından “Mazur gör” (Kusura bakma) de. O sözle bahşış iki olur.]

[182a]

[68] ثَنَاءَ الرَّجُلِ عَلَى مَعْطِيهِ مَسْتَزِيدٍ

Çaçan bir kimse étse saña bahşış

Du‘â eyle ki bulasın ziyâde

Şenâ étmek kişi mu‘îye ey yâr

‘Ağâyı eylemekdür istizâde

[Bir kimse sana iyilik ettiğinde, o kişiye dua et (onu öv) ki, fazlasını bulasın. Ey dost, kişinin vereni övmesi, iyiliğın artmasını istemektir.]

[69] ثَمَرَةُ الْفَجْوْرِ النَّدَامَةِ

Peşimân olıcağdur âhîr-i kâr

Kimüñ fışk [u] fücür olursa işi

Bir ağacdur fücür [u] fışk âhîr

Peşimânlık durur anuñ yemişi

[İşi, fışk ve fücür (doğru yoldan dönüp günah işlemek) olan kimse, işin sonunda pişman olacaktır. Fışk ve fücür, meyvesi pişmanlık olan bir ağaç gibidir. (O ağacı diken, pişmanlık meyvesini elde eder).]

[70] ثَلَاثٌ لَا يُونَفُ مِنْ خِدْمَتِهِمُ الضَّيْفِ وَالسُّلْطَانِ وَالْعَالَمِ

Cihân içinde vardur üç kişi kim

Kimesne ‘âr kılmaz hizmetinden

Biri konuk biri sulţân biri ‘âlim²⁵

Bulara hizmet ét gitme kıatından

[Dünyada üç kişi vardır ki onlara hizmet etmekten kimse utanmaz: Biri misafir, biri sultan, biri de âlim... Bunlara hizmet et; onların yanından gitme!]

[71] جد بما تجد

Ġanî olsam ‘aţâ étsem deme çok

Ṭama‘ kıлма varına ol kıanâ‘at

Neye kıâdir olursañ çok eger az

Şehâvet kııl bi-kıadr-i istiţâ‘at²⁶

[“Zengin olsam da çok iyilik etsem!..” deme. Açgözlülük etme; malına, varlığına kanaat et. İster az, ister çok olsun, neye kuvvetin varsa, gücün yettiği kadar cömertlik et.]

[72] جمال المرء فى الحلم

Ḥafîf olma ağır başlu yavaş ol

Eger bulmak dilersen sen kemâli

Ki demişler her iş aşlın bilenler

Ḥalîm olmak durur řařıřuñ cemâli²⁷

[Eğer sen olgunluk elde etmek istersen, hafif olma; ağırbaşlı, yumuşak huylu ve tahammüllü ol. Çünkü her işin aşlın bilenler, (şöyle) demişler: “Kişinin güzelliği halim olmaktır.”]

[73] ثواب الآخرة خير من نعيم الدنيا

Bu ev fânî ol ev bâkıdür êy dost

Bunuñ dil-ħaste olma ĥasretinden

Muķarrer bil ki ‘uķbânuñ şevâbı

²⁵ Bu mısradada vezin aksiyor. “Konuk” kelimesi yerine aynı manadaki “dayf” kullanılırsa hece fazlalığı ortadan kalkar.

²⁶ Bu mısraın son iki kelimesi, sehven بقدر استقامت (yokdur istikâmet) gibi yazılmış. Biz Arapça vecizenin aslını ve tercümesini göz önünde tutarak o kelimeleri bu şekilde tamir ettik.

²⁷ Bu kelime, Arap harfli metinde “kemâli” şeklindedir. Vecizenin Arapça aslını ve ilk beytin kafiye kelimesini göz önünde tutarak onu “cemâli” biçiminde düzelttik.

[Dünyada insanın boyuna esenlikten daha iyi bir giyecek dikilmez. Bu esenlik, çürümez, yanmaz, eskimez ve sökülmez bir kaftan gibidir.]

ثلاثة انضى رسول يبطو و سراج لا تضئ و الانتظار على المائدة لمن يجي [77]

Arıkladur bil üç nesne kişiyi

Ziyâsı yoq çerâqdur biri bâri

Şalup bir hizmete eglenmek anda

Ta‘âm üstinde çekmek intizârı

[Bil ki, üç şey insanı zayıflatır: Biri ışığı olmayan kandil, bir işe gönderilenin orada oyalanıp kalması, yemek üstünde beklemek...]

[Harfû'l-cîm]

جهد المقل كثير [78]

Gücine göre olur her kişinin

‘Aţâsınıñ şevâbı vü hesâbı

Faķîr az nesnecik étse taşadduq

İñen çokdur katı anuñ şevâbı

[Herkesin iyiliğinin sevabı ve hesabı gücüne göre olur. Fakir, az bir şeyi sadaka verse, onun sevabı gayet çoktur.]

جليس السوء شيطان [79]

Yaramazdan ırağ ol ey qarındaş

Ŧurup oturma anlar-ıla bir ân

Hâzer eyle yavuz yoldaşdan âhîr

Ki demişler yavuz yoldaş şeytân

[Ey kardeş, boş, uygunsuz, kötü ve zararlı(arkadaş)dan uzak dur. Onlarla bir an bile oturup kalkma. Son (olarak sana şunu tavsiye ederim ki), kötü arkadaştan sakın! Çünkü “Kötü arkadaş, şeytan (gibidir)” demişler.]

[80] جولة الباطل ساعة و جولة الحق الى الساعة

Yegrek kim bāṭıl olan dāyim olmaz³⁰

Ḥaḫ olandur èren dāyim devāma

Ki bir sâ'at dūrür cevḻān-ı bāṭıl

Velī ḥaḫḫuñ ilā yevmi'l-ḳıyāme

[Batılın devamlı olmaması, ne iyidir. Her zaman devama erişen, hak(doğru, gerçek, Allah'ın sözüne uygun olan)dır. Batılın dolaşımı, bir saat(kısa bir zaman)dır, hakkın dolaşımı ise ta kıyamet gününe kadar...]

[81] جليس المرء مثله

Èyülerle ṭur otur èy birāder

Èyü olup sa'ādet bulasın tā

Ki yoldaşı ḳiṣinüñ her niçeyse

Olur kendözine mānend hemtā

[Ey kardeş, iyilerle otur- kalk ki, iyi olup saadet bulasın (bahtiyar olasın). Çünkü insanın arkadaşı her zaman kendisine benzer ve denk olur.]

[82] جليس الخير غنيمة

Cihānda yoḫdur èylik gibi nesne

Biter hem èylik ile dürlü işler

Èyülerle ṭur otur èy ḳarındaş

Èyü yoldaş ḡanīmetdür demişler

[Dünyada iyilik gibi bir şey yoktur. Ayrıca çeşitli işler iyilikle meydana gelir. Ey kardeş, sen iyilerle otur, kalk. "İyi arkadaş, ganimet(zahmetsiz elde edilen bir nimet)tir" demişler.]

[83] جالس الفقراء تزدد شكراً

[183a] Ḡanīlerle oturmaḫ ṭurmaḫ ādem

Ḳarardur ḡönli èrgürmez murāda

Faḳīr-ile ṭur otur her zamān kim

Ola her dem Ḥaḫ'a şükrüñ ziyāde

³⁰ Bu mısradaki vezin aksıyor. "Yegrek" yerine "bilün" kelimesi kullanılırsa zihaf giderilmiş olur.

[İnsanın zenginlerle oturup kalkması, kalbini karartır; onu isteğine erdirtmez. Her zaman fakir(ler)le otur-kalk ki, Cenab-ı Hakk'a şükürün fazla olsun.]

[84] جَدَّ السَّفَرِ إِذَا مَسَّكَ الضَّرَرُ

Hareketle erilir her murāda

Bereketdür hareket irgürdür³¹

Çağan saña zarar gelse yeründe

Sefer kı1 kim mübarekdür seferdür

[Her isteğe hareketle ulaşılır. (Akıl, bilgi ve tecrübeye uygun, faydalı) hareket, berekete erdirtir. Bulunduğun yerde sana zarar geldiğinde (oradan ayrıl); yolculuğa çık. Çünkü (kederi gidermek, geçimlik temin etmek, ilim öğrenmek gibi maksatlarla yapılan) yolculuk mübarektir.³²]

[85] جَمَالُ الْخَلْقِ أَبِي مِنْ جَمَالِ الْحَلْقِ

Şağal bıyık düzetmeg[i] ço èy yār

Huyuñ hulkuñ düzet mühmelliginden

Huyı hulkı güzel olmak kişinüñ

Dağı yegdür yüzi güzelliginden

[Ey dost, sakalı, bıyığı düzeltmeyi bırak; huyunu, ahlâkını düzelt; ihmal edilmiş hâlde bırakma.³³ İnsanın huyunun güzel olması, yüz güzelliğinden daha iyidir.]

[86] جُودَةُ الْكَلَامِ فِي الْإِخْتِصَارِ

Sözi hergiz uzatma söyleme çok

Sözün azın u özin ihtiyār èt

³¹ Bu mısradaki vezin aksıyor. Mısraın manalı hâle gelmesi ve ölçüsünün düzelmesi için "Hareketdür berekete irürür." şeklinde değiştirilmesi gerekir.

³² Hz. Ali'ye nispet edilen divanda, yolculukların faydaları konusunda şu manada beyitler vardır: "Yücelikleri aramada diyarlardan ayrılıp gurbete git ve seyahat et, zira seyahatte beş yarar vardır: Efkâr dağıtmak, geçim kazanmak, ilim, kültür ve saygın biri ile sohbet etmek." (Yanık, 2014: 68).

³³ Bilindiği gibi, sakal ve bıyığın düzeltilmesi, uzadığında fazlasının kesilmesi, hem Hz. Peygamber'in fiilî sünnetidir hem de tavsiyeleri arasında yer alır. Bundan dolayı ilk beyti, "Ey dost, sadece dış görünüşünü düzeltmeye ve güzelleştirmeye çalışma; (yalan, riya, kabalık, bencillik vb. kötü huylarını giderip) ahlâkını da iyileştirmeye çalış!" manasında anlamak maksada uygun olacaktır. Esasen Arapça vecizede, ahlâk güzelliğinin, dış yüz ve beden güzelliğinden daha güzel olduğu belirtilmektedir.

Kelâmuñ bil eyüsi muhtaşardur

Sözi pes kıanda ise ihtişâr ét

[Sözü asla uzatma; çok söyleme! Onun az ve özünü seç! Bil ki, sözün iyisi kısaltılmış olanıdır. O hâlde, sözü nerede olursa, kısa tut.]

[87] جد بالكثير و قنع بالقليل

Beķā için yarağ eyle azık gör

Bilürsin ĥod degül ĥacet delîle

Ķo dünyâyı yarağ ét âĥiretçün

Çoğun bezl eyle ķāni' ol ķalîle

[Sonsuz (ahiret hayatı) için hazırlık yap; (o uzun) yol için yiyecek, erzak hazırla! (Bu dünyada geçici ve ölümlü olduğunu) kendin bilirsın; kılavuza gerek yok! Çoğunu esirgemenen (muhtaçlara) bol bol ver; aza kanaat edici ol!..]

[88] الجاهل كالخنفسى اذا حرّكته فسى

Ķo cāhillerle alış veriş étme

Muşāĥib olma ĥic anlar ile hem

K'olur cāhil oşurgan böce gibi

Élüñ çirkin қоһudur degdiğün dem

[Bırak, cahillerle alış-veriş etme! Onlarla hiç arkadaş olma. Çünkü cahil osuruk (kalkan) böceği gibi olur. Elini dokunduğun zaman çirkin kokutur...]

[89] جار البخيل فى المفازة هالك

Kişiye eylik étme[z] nā-kes ādem

Çıkarsa cānı vermez pāre nānı

İsüzlik yerde şol kim nā-kes ile

Olur қоңşı helāk oldı bil anı

[Cimri adam, kişiye iyilik etmez; (insanın) canı çıkarsa, ona bir parça ekmek vermez. İssız yerde cimriyle komşu olan kimsenin helāk olduğunu bil.]

[90] الجوع يرضى الاسد بالجيف

[183b] Ecellü söyler ac ile meşeldür

Ne beg hükmi geçer aña ne kâdî

Seçer şanma helâl ü ya harâm ac

Éder arslanları cîfeye râzî

[“Açla eceli gelen söyleşir” (tartışır) atasözüdür.³⁴ Ona ne beyin, ne de hâkimin hükmü geçer. Aç olanın helâl ve haramı seçeceğini sanma! (Açlık) aslanları leşe razı eder...]

[91] الجهل مطية من ركبها ذلّ ومن صاحبها ضلّ

Cehil bir merkebe beñzer meşelde

Piyâde yûri olma aña rākib

K’aña her ki süvâr ola olur ħor

Azar yolında olan aña muşāhib³⁵

[Cehalet sanki bir bineğe benzer. Yaya yürü; ona binme! Çünkü her kim ona binerse, hor olur; ona arkadaş olan yolunu şaşırır; sapkınlığa düşer.]

[92] جمال الرّجل فصاحة لسانه

Sözi yerlü yerince söyle ey yār

Her işiden oñat añlaya anı

Ki demişlerdür insānuñ cemāli

Faşîḥ olmak durur anuñ lisānı

[Ey dost, sözü yerli yerinde söyle ki her işiten iyi ve doğru anlasın. “İnsanın güzelliği, dilinin doğru düzgün ve akıcı konuşmasıdır.” demişlerdir.]

[93] الجزع أتعب من الصّبر

Muşibetden fiğān édüp dögünüp

N’ola cāna ‘abeş cebr eylemekden

³⁴ Bu atasözü, *Kitâb-ı Atalar bi-Fermâyed Ogullara* başlıklı atasözleri derlemesinde “Acıda ecellü şöylesür” (*Kitâb-ı Atalar bi-Fermâyed Ogullara*, 3443, vr. 121a) şeklindedir. (“Ac ile” kelimelerinin sehven acıda biçiminde yazıldığı anlaşılıyor.)

³⁵ Bu mısradaki vezin aksıyor. “Yolında” kelimesi “yoldan”a çevrilirse aksama ortadan kalkar.

Fiğân etmek dağı gücdür bilürsün

Muşîbet hâline şabr eylemekden

[Belâ ve musibetten dolayı feryad edip dövünüp canı zorlamaktan ne çıkar?!. Feryat etmenin, belâ hâline sabretmekten daha zor olduğunu bilirsin...]

[94] الجزع عند البلاء تمام المحنة

Belâ vaktinde âh etme dögünme

Ki tâ Hâk'dan şevâbı bulasın bol

Fiğân etmek şevâbı giderür pes

Tamâm durur belâ vü miñnetün ol

[Belâ zamanında ah etme, dövünme ki Cenab-ı Hak'tan bol sevap elde edesin. Feryat etmek, o sevabı giderir. Öyle olunca, o, belâ ve zahmetin tamamıdır.]

Kaynakça

- el-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. (1418/1997), *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-ehâdîs 'alâ elsineti'n-nâs*, Beyrut.
- Altunağa, Ahmet Oğuz. (2019), *Mustafa bin Şucâ'nın Nesrû'l-leâlî Şerhi (İnceleme- Metin)*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Ceyhan, Âdem. (2003), "Usûlî'nin Hadis ve Vecize Tercümeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C XXX, s. 147-188.
- Ceyhan, Âdem. (2003), "Harîmî'nin Hz. Ali'den Kırk Vecize Tercümesi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 2, s. 45-58.
- Ceyhan, Âdem. (2004), "Vahdetî'nin Sad-Kelime-i Hazret-i Murtaza Tercümesi", *Gazi Üniversitesi Ahilik Araştırmaları Dergisi*, C 1, S 1, s. 21-68.
- Ceyhan, Âdem. (2005), "Eski Bir Vecizeler Kitabı: Edâyî'nin Sad-Kelime-i Alî Tercümesi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 3, S 1, s. 45-58.
- Ceyhan, Âdem. (2006), *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*, Öncü Kitap, Ankara.
- Ceyhan, Âdem. (2008), *Reşîdüddîn Vatvat, Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü Gül-i Sad-Berg*, (Çev.) Hocaşâde Abdülaziz Efendi, Buhara Yayınları, İstanbul.
- Ceyhan, Â. ve Aydoğan, T. (2013), "Sultan II. Murad İçin Dizilmiş İnciler: Hâfız'ın Nesrû'l-leâlî Tercümesi (Lü'lü'-i Mendûd)", *Turkish Studies*, C 8, S 13, s. 37-73.

- Ceyhan, Â. ve Özdemir M. (2013), "Hz. Ali'ye Ait Yüz Sözün Manzum Bir Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 10, s. 229-274.
- Ceyhan, Âdem, Gülenç, Halil. (2019), "Hz. Ali'ye Ait Yüz Sözün Bir Tercümesi: Sad-Kelime-i Hazret-i Ali", *Vakıf İnsan Prof. Dr. Hikmet Özdemir Armağanı*, s. 277-359, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Ceyhan, Âdem, Telli, Rukiye. (2019). "Hz. Ali'ye Ait Yüz Sözün Manzum Bir Tercümesi", *Prof. Dr. Mehmet Arslan'a Armağan*, s. 205-232, Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Ceyhan, Â. ve Koyuncu, F. (2020), "Kastamonulu Müderris Hâceğîzâde Mustafa Efendi'nin Sad-Kelime-i Hz. Ali Tercümesi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, S 13, s. 84-153.
- Ceyhan, Âdem, H. Cankurt, Muhammet. (2021), *Tuhfetü'l-ihvân (Dostlara Armağan) Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü*, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, Ankara.
- Dağlı Yücel, Türe Fatma, Serbest Cevdet, İşli, Emin Nedret (2001), *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kayaokay, İlyas. (2018), "Ahmed Râşid'in Pend-nâme-i Lokman Hekim Terceme-i Manzumesi Adı Mesnevisi", *Çeşm-i Cihan, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, C 5, S 2, s. 71-103.
- Kitâb-ı Atalar bi-Fermâyed Ogullara*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Fatih Bölümü, No. 3443.
- La Rochefoucauld (1959), *Özdeyişler*, (Çev.) Yaşar Nabi Nayır, Maarif Basımevi, İstanbul.
- Niyazoğlu, Ahmet Cemal. (1998), *Hazreti Ali (R. A.)'nin Kulaklara Küpe Olacak Yüz Sözü (Sad Kelime)*, İzmir.
- Özdemir, Hikmet. (1998), *Hazret-i Ali'nin Yüz Sözü*, İstanbul.
- Söylemez, İdris. (2018), "Müellifi Meçhul Bir 'Sad-Kelime-i Hz. Ali' Risalesi", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, C 4, S 1, s. 189-226.
- Şarlı, Mahmut. (1997), "Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'ndeki 'Sad-Kelime-i Ali Tercümesi' ile 'Mie Kelime-i Ali Tercümesi'", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S 107, s. 131-152.
- Yanık, Nevzat Hafis. (2014), *Alî b. Ebî Tâlib Kerremallahu vecheh ve radiya'llahu anh'a nispet edilen Divanı*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul.
- Yeniterzi, Emine. (2006), "Ahmed-i Dâ'î'nin Vasiyyet-i Nüşirevân Adlı Mesnevisi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 19, s. 1-30.